

ขุนพงศ์ ลีอจรัชย์
แป

MATICHONBOOK

James Wise
เขียน

ประวัติศาสตร์ การเมือง
และ
หลักนิติธรรมแบบไทยๆ

THAILAND: HISTORY, POLITICS AND THE RULE OF LAW

ประวัติศาสตร์ การเมือง
และ
หลักนิติธรรมแบบไทยๆ
THAILAND: HISTORY, POLITICS AND THE RULE OF LAW

James Wise เขียน
จุนพงศ์ ลือขจรชัย แปล

กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มติชน 2568

ประวัติศาสตร์ การเมือง และหลักนิติธรรมแบบไทย ๆ • ฐานพงศ์ ลือขจรชัย แปล

จากเรื่อง THAILAND: History, Politics and the Rule of Law ของ James Wise

© Marshall Cavendish International (Asia) Pte Ltd Text © James Wise

Thai language copyright © 2025 Matchon Publishing House

พิมพ์ครั้งแรก : กันยายน 2568

ราคา 450 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

James Wise. ประวัติศาสตร์ การเมือง และหลักนิติธรรมแบบไทย ๆ =

THAILAND: History, Politics and the Rule of Law.

กรุงเทพฯ : มติชน, 2568. 472 หน้า.

1. ไทย--การเมืองการปกครอง. I. ฐานพงศ์ ลือขจรชัย, ผู้แปล. II. ชื่อเรื่อง.

320.9593

ISBN 978-974-02-1970-5

สำนักพิมพ์มติชน | www.matchonbook.com

ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คคะนาท, สุพจน์ แจ่มเร็ว, รุจิรัตน์ ทิมวัฒน์

ผู้อำนวยการสำนักพิมพ์ : มณฑล ประภากรเกียรติ

รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : ประภาพร ประเสริฐโสภา, หทัยชนก ชิวโมภักดิ์ • บรรณาธิการอาวุโส : สุชาชัย สุชาติสุธาธรรม

บรรณาธิการบริหาร : ปกรณ์เกียรติ ดีโรจนวานิช • บรรณาธิการเล่ม : ปกกมล พิจิตรศิริ

พิสูจน์อักษร : สรวิชัย ภักดีอาษา • กราฟิกเลย์เอาต์ : อรอนงค์ อินทรอุดม

ศิลปกรรม-ออกแบบปก : รพีพล วรกุลสวัสดิ์

ประชาสัมพันธ์และการตลาด : ศิขราพิชญ์ เวชสุริยะกุล, สมิต ชินดำ, โบนิลา ศรีสิงห์, อรจิรา ว่องรัตน์ไพศาล

จัดทำโดย : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 1235

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2000, 2108

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ 1

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3350-3360

Matchon Publishing House a division of Matchon Public Co., Ltd.

12 Tethsabannarueman Rd., Prachanivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand

f matchonbook @matchonbook

d @matchonbook X @matchonbooks @ matchonbook

ในกรณีที่หนังสือมีข้อผิดพลาดจากการพิมพ์ เช่น หน้าขาดหาย หน้าซ้ำ หน้าสลับ เข้าเล่มกลับหัว

กรุณาติดต่อมาที่ email: matchonbook.sales@gmail.com

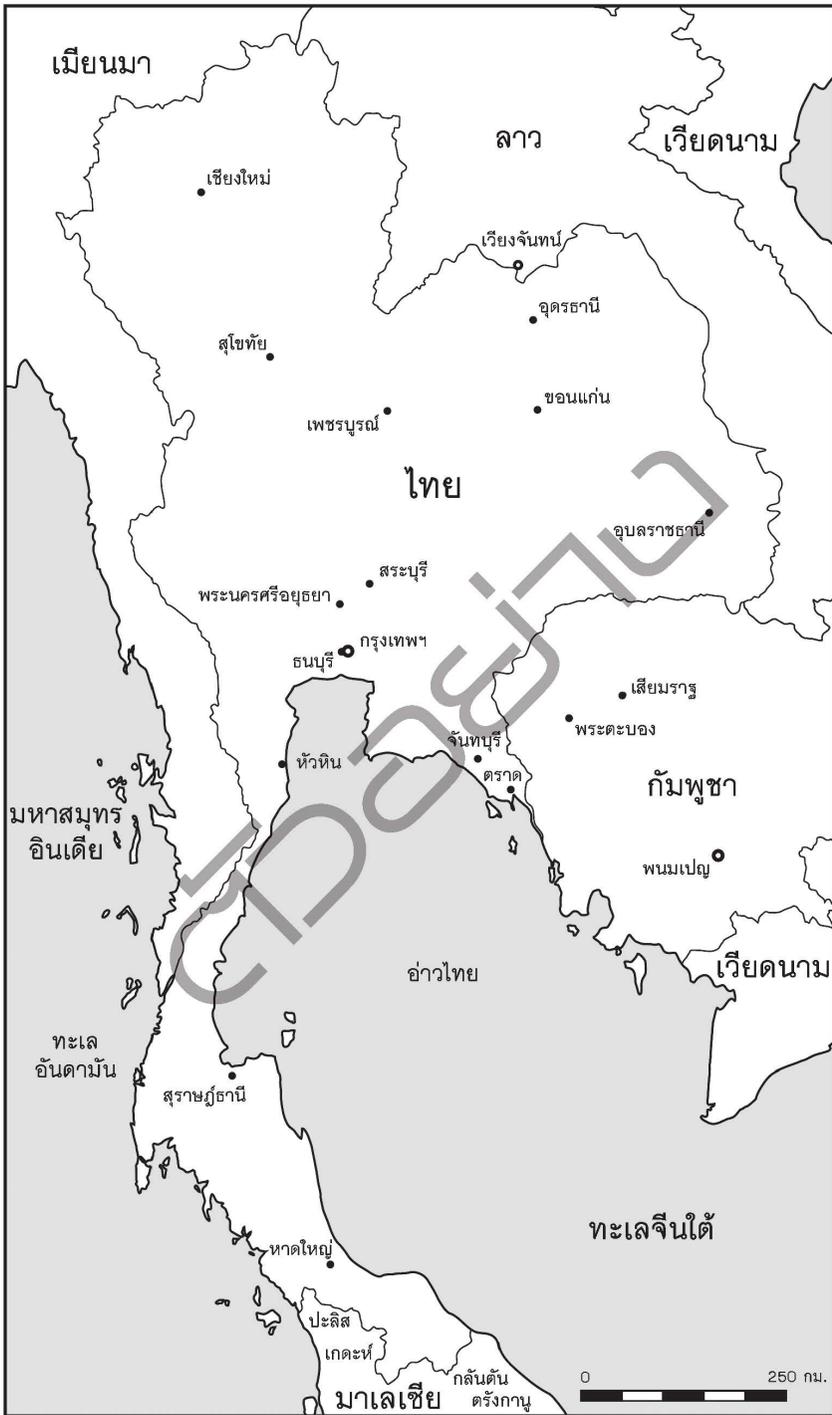
หรือ inbox f matchonbook เพื่อขอเปลี่ยนแปลงใหม่

สั่งซื้อหนังสือจำนวนมากในราคาพิเศษ ติดต่อที่ บริษัทงานดี จำกัด โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3353

MATCHON
PREMIUM
PRINT

ฝ่าย MATCHON PREMIUM PRINT : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) รับผิดชอบสิ่งพิมพ์ทุกประเภท

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2419, 2424 email: print.matchon@gmail.com f Matchon Premium Print

คำย่อ

- CEO : ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร
- IMF : กองทุนการเงินระหว่างประเทศ
- กอ.รมน. : กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร
- ป.ป.ช. : คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
- NGO : องค์กรพัฒนาเอกชน
- พธม. : พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย
- กปปส. : คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- นปช. : แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ

ประวัติศาสตร์ การเมือง
และ
หลักนิติธรรมแบบไทยๆ
THAILAND: HISTORY, POLITICS AND THE RULE OF LAW

เวทีชุมนุมที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยของ กปปส.
มีการชูป้ายข้อความ “Evolution before Election”

บทนำ

“มหาเศรษฐีผู้ประสบความสำเร็จได้รับการยกย่อง
ว่าเป็นผู้จนเจือคนยากไร้ นักการเมืองที่เต็มไปด้วยเรื่อง
อื้อฉาวเป็นผู้นำการเคลื่อนไหวต่อต้านการทุจริต กลุ่มผู้
ประท้วงประกาศว่าจำเป็นต้องขัดขวางการเลือกตั้งเพื่อรักษา
ประชาธิปไตยไว้”¹

ความไม่มั่นคงทางการเมืองเป็นคุณลักษณะไม่แปรเปลี่ยนของ
การเมืองไทย ตลอดศตวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยมีจำนวนการรัฐประหาร
ความพยายามก่อรัฐประหาร การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ และการปรับ
คณะรัฐมนตรีบ่อยครั้งเป็นอันดับต้นๆ ของโลก คนไทยหลายล้านคนได้
ออกมาประท้วงต่อต้านรัฐบาลที่พวกเขาไม่เห็นด้วย โดยเฉพาะใน พ.ศ.
2516, 2519, 2535, 2548, 2551, 2553, 2557 และ 2563-2564
ผู้ประท้วงยึดครองบางส่วนของกรุงเทพฯ ซึ่งบางครั้งยึดเหยี่ยวนานหลาย

¹ Thomas Fuller, “Taking on Thailand’s Crisis with a Bit of Western Bite,”
New York Times (8 February 2014).

เดือน ใน พ.ศ. 2551 กลุ่มผู้คัดค้านในชุดเสื้อเหลืองได้ใช้กำลังปิดสนามบินนานาชาติ ส่วนใน พ.ศ. 2552 กลุ่มผู้คัดค้านในชุดเสื้อแดงก็ทำให้รัฐบาลต้องยกเลิกการประชุมผู้นำรัฐบาลระดับภูมิภาค ซึ่งบางครั้งรัฐบาลตอบโต้ด้วยการสั่งให้กองกำลังความมั่นคงยิงผู้ประท้วง หรือบางครั้งวางกองกำลังความมั่นคงและกองกำลังกึ่งทหารก็ยิงผู้ประท้วงโดยไม่ต้องรับผิดชอบใดๆ

อย่างไรก็ดี ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เอง มีเพียงไม่กี่ประเทศที่สามารถดึงดูดประชากรออกจากความยากจนได้ในสัดส่วนที่สูงเท่ากับประเทศไทย และมีเพียงไม่กี่ประเทศที่สามารถเทียบเคียงความสำเร็จของไทยในด้านต่างๆ เช่น อัตราการเสียชีวิตของเด็กเล็ก อายุขัยเฉลี่ย การเข้าถึงบริการสาธารณสุข การศึกษาที่ครอบคลุมทั่วถึง การดูแลสุขภาพของมารดาและความเท่าเทียมทางเพศในบางภาคส่วน ประเทศไทยมักได้คะแนนดีในรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) ของธนาคารโลก (World Bank) และรายงานความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของสภาเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum) นอกจากนี้ มีเพียงไม่กี่ประเทศที่ประชาชนมีความมั่นคงทางวัฒนธรรมและความสามัคคีเช่นคนไทย หรือมีความยืดหยุ่นและจิตวิญญาณของชุมชนเช่นคนไทยยามเผชิญหน้ากับภัยพิบัติ เช่น สึนามิใน พ.ศ. 2547 อุทกภัยครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2554 เหตุการณ์ที่เยาวชนไทย 13 คนติดอยู่ในถ้ำกว่าสองสัปดาห์ใน พ.ศ. 2561 (เหตุการณ์ 13 ชีวิตทีมหมูป่าติดถ้ำหลวง) หรือในช่วงการระบาดของโควิด-19 รวมทั้งมีประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประเทศใดบ้างที่รองรับผู้อพยพชาวจีนและผู้อพยพชาติอื่นๆ ได้ดีเท่ากับประเทศไทย?

ไม่ต้องสงสัยเลยว่าประเทศไทยนั้นเข้าใจยาก ช่วงที่การประท้วงถึงจุดสูงสุดในกรุงเทพฯ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 โทมัส ฟูลเลอร์ (Thomas Fuller) ได้เขียนสามประโยคที่แสดงถึงความซับซ้อนของ

การเมืองไทยได้อย่างชัดเจน มหาเศรษฐีที่เขากล่าวถึงคือพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร และนักการเมืองที่เต็มไปด้วยเรื่องอื้อฉาวคือนายสุเทพ เทือกสุบรรณ พลเลอร์อาจเสริมอีกว่า ผู้ประท้วงส่วนใหญ่ที่อ้างว่ากำลังรักษาประชาธิปไตยด้วยการขัดขวางการเลือกตั้งคือผู้สนับสนุนพรรค ประชาธิปัตย์ (โดยนัยยะของพรรคแห่งประชาธิปไตยตามภาษาอังกฤษ Democrat Party-ผู้แปล)

มุมมองของชาวต่างชาติ (บางส่วน)

เมื่อเราพยายามทำความเข้าใจการเมืองของประเทศอื่น เรามักนำความเข้าใจเดิมของเรามาศูเทียบเทียบกับวัฒนธรรมและระบบทางการเมืองที่เราไม่คุ้นเคยกับสิ่งที่คุ้นเคย โดยส่วนใหญ่เราจะใช้ประเทศของเราเองเป็นจุดอ้างอิงแรก สำหรับชาวต่างชาติ วัฒนธรรมและระบบทางการเมืองในประเทศของพวกเขาจะอยู่ในกรอบประชาธิปไตยเสรีนิยมตะวันตก เรามีสามสถาบันหลักของรัฐบาลที่เป็นอิสระต่อกัน ได้แก่ นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ รวมทั้งมีสถาบันอื่นๆ เช่น การเลือกตั้งและหลักนิติธรรม ซึ่งมีรากฐานอยู่ในแนวคิดของความเสมอภาคและสิทธิของปัจเจกบุคคลจนเป็นสิ่งที่เราคู่คุ้นเคยจนแทบจะถือเป็นเรื่องปกติ

จุดอ้างอิงที่สองของเรายังจะเป็นประเทศนอกตะวันตกที่เรามีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งอาจเป็นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียในภาพรวม หรือที่อื่นในโลกนอกตะวันตก ซึ่งเราอาจเคยอาศัยอยู่หรือทำงานที่นั่น หรือรู้จักประเทศเหล่านั้นผ่านการอ่านและการศึกษา

การนำข้อสังเกตเหล่านี้กลับมาที่ประเทศไทย ซึ่งแม้จะเสี่ยงต่อการทำให้เรียบง่ายขึ้นไป เรามักจะคิดว่าประเทศที่เราใช้เป็นจุดอ้างอิงแรก (ประเทศตะวันตกของพวกเขา) คือ “ไม่เหมือนประเทศไทย” และแม้ว่า

โดยปกติเราจะไม่มองข้ามความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างประเทศไทย และประเทศอื่นๆ ที่ไม่ใช่ตะวันตก เราก็มักคิดว่าจุดอ้างอิงที่สองของเรา (ประสบการณ์ในประเทศที่ไม่ใช่ตะวันตก) เป็น “เหมือนประเทศไทย” หรือ “ใกล้เคียงกับประเทศไทยมากกว่า” เมื่อเทียบกับประเทศตะวันตกของเราเอง

มรดกจากยุคอาณานิคม

ส่วนมากแล้ว ประเทศนอกตะวันตกที่เราคุ้นเคยมักจะเคยตกเป็นอาณานิคม ในสังคมที่เคยเป็นอาณานิคม อำนาจอาณานิคมได้เข้ามาแทนที่อำนาจทางการเมืองตามจารีต (ในฐานะอุปราช ผู้สำเร็จราชการ หรือเจ้าหน้าที่การเมืองประเภทต่างๆ) พร้อมทั้งสร้างสถาบันที่มีรูปแบบตามตะวันตก (เช่น ระบบราชการรวมศูนย์ กองกำลังตำรวจและทหารที่มีระเบียบวินัย ศาลยุติธรรม และในระยะต่อมา สภาที่ปรึกษาหรือสภาที่ปรึกษา) ทั้งด้วยการออกแบบและโดยบังเอิญแนวคิดแบบตะวันตก เช่น ความเสมอภาค สิทธิปัจเจกบุคคล การเลือกตั้ง และหลักนิติธรรม ได้ถูกนำเสนอเข้ามาในวัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นในระดับที่แตกต่างกัน

หลังจากที่อำนาจอาณานิคมถูกขับออกไป ผู้นำของประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราชก็ต้องพึ่งพาสถาบันและแนวคิดที่นำเข้ามาเหล่านี้เพื่อใช้ในการปกครองในระดับหนึ่ง เนื่องจากพวกเขามีทางเลือกไม่มากนัก อำนาจทางการเมืองแบบจารีตได้กลายเป็นเพียงความทรงจำอันเลือนรางหรือเสื่อมถอยไปแล้ว และเหนือสิ่งอื่นใด อำนาจเหล่านั้นก็ได้สูญเสียบ่อยแล้ว ซึ่งหากไม่ใช่ทั้งหมดก็เป็นความชอบธรรมของมัน

ในช่วงเวลาของการได้รับเอกราช ผู้นำของประเทศใหม่เหล่านี้มีความรู้ความเข้าใจและถึงขั้นซึมซับสถาบันและวิถีคิดแบบตะวันตก เนื่อง

จากสถาบันและแนวคิดเหล่านี้ได้รับความชอบธรรมที่เคยมีอยู่ในอำนาจทางการเมืองแบบจารีต ผู้นำใหม่เหล่านี้ได้เข้ามารับบทบาทในการปกครองซึ่งเคยเป็นของเจ้าอาณานิคม และโดยทั่วไปก็ได้พึ่งพาสถาบันที่เจ้าอาณานิคมได้สร้างขึ้น รวมถึงแนวคิดอันเป็นพื้นฐานของสถาบันเหล่านั้นไม่มากนักน้อย เมื่อเวลาผ่านไป พวกเขาได้ปรับแต่งสถาบันชนบทรธรรมนิยม และการปฏิบัติที่ได้รับจากยุคอาณานิคม ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหลังยุคอาณานิคมของตน แต่น่าสังเกตว่าพวกเขาไม่ได้พยายามฟื้นฟูหรือสร้างอำนาจทางการเมืองในแบบก่อนยุคอาณานิคมขึ้นมาใหม่

บริบททางประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

ประเทศนอกตะวันตกบางประเทศมีลักษณะคล้ายกับประเทศไทยมากกว่าประเทศตะวันตก แต่ประเทศไทยแตกต่างจากประเทศนอกตะวันตกเกือบทั้งหมด เพราะประเทศไทยไม่เคยตกเป็นอาณานิคมโดยตรง นักวิชาการตกลงกันว่าประเทศไทยอาจเป็น “อาณานิคมทางอ้อม” หรือ “อาณานิคมอำพราง” หรือ “กึ่งอาณานิคม” หรือตกเป็นอาณานิคมในบางลักษณะ ถึงอย่างไร พวกเขาปฏิเสธไม่ได้ว่าอำนาจการเมืองแบบจารีตของไทยนั้นยังคงรักษาความชอบธรรมไว้ได้ ยิ่งกว่านั้นยังเจริญรุ่งเรืองในช่วงเวลาที่ประเทศเพื่อนบ้านของไทยต้องยอมให้อังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ สเปน และสหรัฐอเมริกา เข้ามาควบคุมการเมืองด้วยเหตุที่ประเทศไทยไม่เคยตกเป็นอาณานิคมโดยตรง ทำให้สายสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์การเมืองยุคก่อนสมัยใหม่และยุคสมัยใหม่ของประเทศไทยมีความเป็นระเบียบและแข็งแกร่งกว่า การเข้าใจว่าเหตุใดสายสัมพันธ์นี้ยังคงเป็นระเบียบและแข็งแกร่ง จะช่วยอธิบายลักษณะเฉพาะบางประการของการเมืองไทยได้

แม้ว่าอำนาจของชาวตะวันตกจะมีโอกาสน้อยกว่าในการถ่ายโอนสถาบัน ประเพณี และรูปแบบการปฏิบัติของพวกเขาเข้าสู่ประเทศไทยโดยตรง แต่สยาม (ชื่อที่ประเทศไทยถูกเรียกในสมัยนั้น) ก็ได้รับอิทธิพลจากชาวตะวันตก² เริ่มต้นจากอังกฤษใน พ.ศ. 2398 ผ่านสนธิสัญญาในรูปแบบสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (หรือที่ถูกรู้จักว่า “สนธิสัญญาไม่เสมอภาค”) ซึ่งได้กำหนดอัตราภาษีที่สยามสามารถเรียกเก็บกับสินค้าส่งออกและนำเข้า สนธิสัญญาเดียวกันนี้ยังบังคับให้สยามเลียนแบบระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมแบบตะวันตก ไม่เพียงเท่านั้น คนไทยยังพบว่าแนวคิดของตะวันตกมีทั้งด้านที่น่าดึงดูดและน่าหวาดกลัว ซึ่งทำให้อำนาจทางการเมืองแบบจารีตของไทยจึงถูกท้าทายและปรับเปลี่ยนในหลากหลายรูปแบบโดยอิทธิพลจากภายนอก ถึงอย่างนั้นก็ตาม คนไทยสามารถควบคุมลักษณะและจังหวะของอิทธิพลนี้ได้ ในรูปแบบที่ประเทศไทยได้อาณานิคมโดยตรงไม่สามารถทำได้

ในระดับที่สถาบันจากต่างประเทศได้ถูกนำเข้ามาสู่ประเทศไทย สถาบันเหล่านั้นได้ถูกเพิ่มเข้าไปในระบบการเมืองแบบจารีตของไทยโดยมิใช่การแทนที่ระบบดั้งเดิม แนวคิดตะวันตกมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย แต่ก็ไม่ได้ทำลายวิถีคิดแบบดั้งเดิมที่ยึดถือกันมา ระบบการเมืองแบบจารีตและวัฒนธรรมทางการเมืองดั้งเดิมของไทยก็เช่นเดียวกับพื้นที่เมืองที่ยังคงเติบโตต่อไปโดยแตกกิ่งใหม่ และบางครั้งถูกตัดแต่งให้เป็นรูปแบบที่ต่างไป แต่รากและลำต้นยังคงเดิม ลักษณะผสมผสาน

² ก่อน พ.ศ. 2482 ประเทศไทยรู้จักกันในชื่อ “สยาม” และเป็นเช่นนั้นอีกครั้งใน พ.ศ. 2489-2491 ข้าพเจ้าได้ใช้ “สยาม” และ “ชาวสยาม” เมื่อกล่าวถึงช่วงเวลาก่อน พ.ศ. 2482 และใช้ “ประเทศไทย” และ “ชาวไทย” สำหรับช่วงเวลาดังแต่นั้นมา ยกเว้นในกรณีที่กำลังกล่าวถึงทั้งช่วงเวลาก่อนและหลัง พ.ศ. 2482 ซึ่งในกรณีนี้มักจะใช้ “ประเทศไทย” และ “ชาวไทย” มากกว่า

ของอำนาจการเมืองเช่นนี้ทำให้การเมืองไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะ ทำให้เข้าใจได้ยากและดูแปลกประหลาดในบางแง่มุม

มรดกทางการเมืองตะวันตก

หากประสบการณ์ของเราต่อประเทศนอกตะวันตกทำให้ไม่เข้าใจความแตกต่างของการเมืองไทยได้ในบางครั้ง ประสบการณ์ของเราต่อประเทศตะวันตกนั้นกลับอาจเป็นอุปสรรคที่ใหญ่ยิ่งกว่า

ก่อนอื่น วัฒนธรรมทางการเมืองและระบบการเมืองแบบตะวันตกของเรานั้นแตกต่างจากวัฒนธรรมและระบบทางการเมืองของประเทศไทยมากยิ่งขึ้นกว่าของประเทศนอกตะวันตก ประเทศตะวันตกบ้านเกิดของเรา “ไม่เหมือนประเทศไทย” หลักการที่เป็นรากฐานของระบบประชาธิปไตยเสรีแบบตะวันตก คือ ความเสมอภาค สิทธิส่วนบุคคล การเลือกตั้ง และหลักนิติธรรม คนไทยจำนวนมากไม่ได้ต่อต้านแนวคิดเหล่านี้ ซึ่งยังคงมีอิทธิพลต่อการอภิปรายทางการเมืองในประเทศไทย ทั้งนี้ หลักการเหล่านี้ไม่ได้มาแทนที่รากฐานของอำนาจการเมืองแบบจารีตของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของลำดับชั้น ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์-ผู้ใต้บังคับบัญชา และอิทธิพลของสายสัมพันธ์ส่วนบุคคล และหลักการเหล่านี้ก็ยังไม่ได้ดึงดูดใจมากเท่ากับลัทธิชาตินิยม

มีเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้มุมมองแบบตะวันตกเป็นปัญหาเมื่อเราเปรียบเทียบวัฒนธรรมหรือระบบการเมืองหนึ่งกับอีกระบบหนึ่ง เราอาจเผลอสื่อโดยนัยว่าระบบหนึ่งเหนือกว่าอีกระบบหนึ่ง แม้ว่าเราจะพยายามอย่างยิ่งที่จะไม่ทำเช่นนั้นก็ตาม ผู้สังเกตการณ์ชาวต่างชาติและชาวไทยสามารถตกหลุมพรางนี้ได้โดยง่าย แต่ฝรั่งอย่างพวกเรามีแนวโน้มที่จะทำเช่นนั้นมากกว่า ค่านิยมและผลประโยชน์ของโลกตะวันตกมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการสร้างโลกสมัยใหม่ ตลอดหลายศตวรรษที่ผ่านมา

มา ตะวันตกและความทันสมัยกลายเป็นสิ่งที่พ้องกัน บางครั้งด้วยความ
เต็มใจและบางครั้งด้วยไม่เต็มใจ โลกนอกตะวันตกพยายามเลียนแบบ
ตะวันตกในหลายด้าน ซึ่งรวมถึงการเมืองและการปกครอง ความคิดแบบ
ตะวันตกครอบงำความคิดของผู้คนในโลกตะวันตก (อย่างไม่น่าแปลกใจ)
และนอกตะวันตก รวมถึงแนวคิดที่ว่าผู้คนและสังคมจะมีชีวิตดีขึ้นหาก
พวกเขานำสถาบันประชาธิปไตยและหลักนิติธรรมมาใช้

ผมไม่ได้โต้แย้งกับสถาบันประชาธิปไตยหรือหลักนิติธรรม แต่การ
คิดไปเองว่าค่านิยมแบบตะวันตกจะเป็นคำตอบบางประการสำหรับความ
ท้าทายทางการเมืองของไทยนั้นอาจทำให้นักสังเกตการณ์ชาวต่างชาติ
กลายเป็นคนเฉื่อยชาและหลงตัวเอง บางครั้งการเชื่อว่าค่านิยมของเรา
เหนือกว่าก็ทำให้ฝรั่งอย่างพวกเรากลายเป็นคนช่างตัดสินและชอบสั่งสอน
ผู้วิจารณ์การเมืองไทย ชาวต่างชาติบางครั้งก็พูดว่า “ประเทศไทยจะเป็น
ประชาธิปไตยที่เติบโตเต็มที่ได้อีกต่อเมื่อสามารถเสริมสร้างหลักนิติธรรม
ให้มั่นคง” หรือ “คนไทยจะยังไม่ได้ประชาธิปไตยที่แท้จริงจนกว่าช่องว่าง
ระหว่างคนรวยกับคนจนจะลดลง” หรือ “ประเทศไทยจะไม่มีเสถียรภาพ
ตราบใดที่คนไทยยังเป็นเพียงพสกนิกรมากกว่าที่จะเป็นพลเมือง”

ข้อสรุปประเภทนี้เกี่ยวกับประเทศไทยอาจช่วยให้เราเห็นได้อย่าง
รวดเร็วว่าระบบและวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยนั้นแตกต่างอย่างไร
แต่ข้อสรุปเหล่านี้ไม่ช่วยให้เราเข้าใจได้ว่าเหตุใดประเทศไทยจึงยังไม่มี
หลักนิติธรรมในแบบที่เราคุ้นเคย หรือเหตุใดความเหลื่อมล้ำทางรายได้
ในประเทศไทยอาจไม่เป็นปัญหาอย่างที่ชาวต่างชาติจำนวนมากคาดคิด
หรือเหตุใดคนไทยหลายคนจึงเชื่อว่าพวกเขามีความสุขในการเป็นพสก-
นิกร หรือเชื่อว่าตนเองสามารถเป็นทั้งพสกนิกรและพลเมืองได้ในเวลา
เดียวกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง วิธีการนี้ไม่ได้ช่วยให้เราเข้าใจบริบทเฉพาะของ
ประเทศไทยที่เป็นอยู่

ความไม่มั่นคงทางการเมือง : สาเหตุและแนวทางแก้ไข

งานศึกษาหลายชิ้นเกี่ยวกับการเมืองไทยสมัยใหม่มุ่งเน้นไปยังสาเหตุของข้อพิพาทที่เป็นเชื้อเพลิงให้กับความไม่มั่นคงเรื้อรังทางการเมืองของประเทศไทย นักวิเคราะห์มักจะชี้ไปทางสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งหรือหลายสาเหตุรวมกัน เช่น ความขัดแย้งทางชนชั้น ความจงรักภักดีในระดับภูมิภาค ความตึงเครียดระหว่างเมืองและชนบท ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ รวมถึงบทบาทของกองทัพที่มีอำนาจครอบงำเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นนำ หรือไม่กี่มุ่งประเมินเหตุผลว่าทำไมประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งจึงไม่สามารถหยั่งรากลึกในประเทศไทย

งานศึกษานี้เกี่ยวข้องกับทฤษฎีวิเคราะห์สาเหตุของความไม่มั่นคงทางการเมืองในประเทศไทย และเส้นทางที่คลอนแคลนของประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง แต่หัวใจสำคัญของการวิเคราะห์อยู่ที่การไม่ปรากฏฉันทมติร่วมกันในสังคมไทยว่า ข้อพิพาททางการเมืองควรถูกไกล่เกลี่ยหรือชี้ขาดผ่านกลไกใด และข้อขัดแย้งทางการเมืองควรถูกตัดสินและยุติลงด้วยวิธีใดเมื่อถึงจุดจำเป็นต้องมีคำวินิจฉัย เหตุผลที่ประเทศไทยยังไม่สามารถบรรลุฉันทมติในเรื่องกลไกการไกล่เกลี่ย ชี้ขาด และตัดสินข้อขัดแย้งทางการเมืองได้อย่างมั่นคง เป็นสิ่งที่สะท้อนและอธิบายถึงความเปราะบางเรื้อรังทางการเมือง และการดำรงอยู่แบบไม่ต่อเนื่องของประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งในสังคมไทย

ในระบบการเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ข้อพิพาทหลักเกี่ยวกับนโยบายและอำนาจมักได้รับการไกล่เกลี่ยและตัดสินในฝ่ายนิติบัญญัติ หากไม่สำเร็จ ข้อพิพาทเหล่านั้นจะกลายเป็นประเด็นสำคัญในการเลือก-

ตั้งครั้งถัดไป หรืออาจถูกนำเข้าสู่กระบวนการศาล โดยผู้พิพากษาที่เป็น
อิสระจะตัดสินตามกฎหมาย กล่าวโดยง่ายคือ มีกรรมการตัดสินสามฝ่าย
ได้แก่ นิติบัญญัติ ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และตุลาการ

ในบางสถานการณ์ ประเทศไทยมีทั้งสามช่องทางให้ใช้ในการระงับ
ข้อพิพาทต่างๆ แต่ไม่ได้มีอยู่อย่างสม่ำเสมอและเป็นระบบ เนื่องจาก
อำนาจการเมืองแบบจารีตยังคงได้รับความชอบธรรมในประเทศไทย
สถาบันพระมหากษัตริย์และกองทัพจึงยังคงมีบทบาทในการเป็นผู้ตัดสิน
ทางการเมืองในบางครั้ง โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงมุมมองของฝ่าย
นิติบัญญัติ ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือฝ่ายตุลาการ และไม่คำนึงถึงกฎหมาย
อีกด้วย กล่าวให้ง่ายขึ้น ในประเทศไทยมีผู้ตัดสินใจทางการเมืองอยู่
ห้าฝ่าย คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ กองทัพ ฝ่ายนิติบัญญัติ ผู้มีสิทธิ
เลือกตั้ง และฝ่ายตุลาการ

.....

การสำรวจแนวทางของประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ในส่วนที่ 1
ของหนังสือเล่มนี้ มุ่งเน้นประเด็นความต่อเนื่องมากกว่าความไม่ต่อเนื่อง
ระหว่างช่วงก่อนและหลัง พ.ศ. 2475³ วิธีการนี้ช่วยอธิบายถึงความมั่นคง
ของบทบาททางการเมืองของสถาบันพระมหากษัตริย์และกองทัพ ตลอด
จนความอ่อนแอเชิงเปรียบเทียบของฝ่ายนิติบัญญัติ ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และ
ฝ่ายตุลาการ รวมถึงความสำคัญที่น้อยกว่าของรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

³ งานศึกษาสองชิ้นล่าสุดได้ให้หลักฐานเพิ่มเติมอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งเกี่ยวกับ
ความต่อเนื่องในประวัติศาสตร์ ได้แก่ Arjun Subrahmanyan, *Amnesia: A History of
Democratic Idealism in Modern Thailand* (New York: SUNY, 2021). และ Yoshi-
nori Nishizaki, *Dynastic Democracy: Political Families in Thailand* (Madison,
Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2022).

นอกจากการนำเสนอแนวทางเชิงสถาบันเพื่อทำความเข้าใจการเมืองไทยแล้ว ส่วนที่หนึ่งยังแสดงให้เห็นว่าสภาพเศรษฐกิจและสังคมมีผลต่ออุดมคติทางการเมืองในประเทศไทยอย่างไร

ส่วนที่ 2 สัมภาษณ์ลักษณะบางประการของภูมิทัศน์ทางการเมืองไทยผ่านมุมมองที่คุ้นเคยสำหรับคนไทยมากกว่า ได้แก่ ลำดับชั้น การคุ้มครอง ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์-ผู้ใต้บังคับบัญชา สายสัมพันธ์ส่วนบุคคล อัตลักษณ์ และชาตินิยม ซึ่งสิ่งเหล่านี้คนไทยคุ้นเคยจนแทบจะถือเป็นเรื่องปกติราวกับอากาศที่หายใจอยู่ทุกวัน การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบลำดับชั้นของไทยช่วยให้เราเข้าใจได้ว่าเหตุใดประเทศไทยจึงไม่มีหน่วยงานอิสระที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและตัดสินข้อพิพาททางการเมือง การเข้าใจถึงอัตลักษณ์และชาตินิยมของคนไทยยังช่วยให้เราเข้าใจถึงความต่อเนื่องระหว่างช่วงก่อนและหลัง พ.ศ. 2475 ได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงเข้าใจว่า เหตุใดการอภิปรายอย่างเปิดเผยเกี่ยวกับการเมืองและการปกครองในประเทศไทยจึงเป็นเรื่องยาก

ส่วนที่ 3 จะกล่าวถึงบทบาทของกฎหมายในการเมืองไทย เนื่องจากทั้งชาวต่างชาติและคนไทยมักแสดงความไม่พอใจต่อสิ่งที่พวกเขามองว่าเป็นการบังคับใช้หลักนิติธรรมที่อ่อนแออย่างชัดเจน หรือแม้กระทั่งการขาดหลักนิติธรรม ในประเทศที่หลักนิติธรรมมีผลบังคับใช้ จะมีผู้ชี้ขาดข้อพิพาทและความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งได้รับความไว้วางใจ นั่นคือระบบตุลาการที่เป็นอิสระ

ทั้ง 3 ส่วนของหนังสือเล่มนี้จะช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักกับการเมืองและหลักนิติธรรมในประเทศไทยภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกัน แต่ละส่วนก็เป็นเหมือนบทความที่มีความเป็นอิสระ ซึ่งครอบคลุมประวัติศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางการเมืองไทย และหลักนิติธรรม

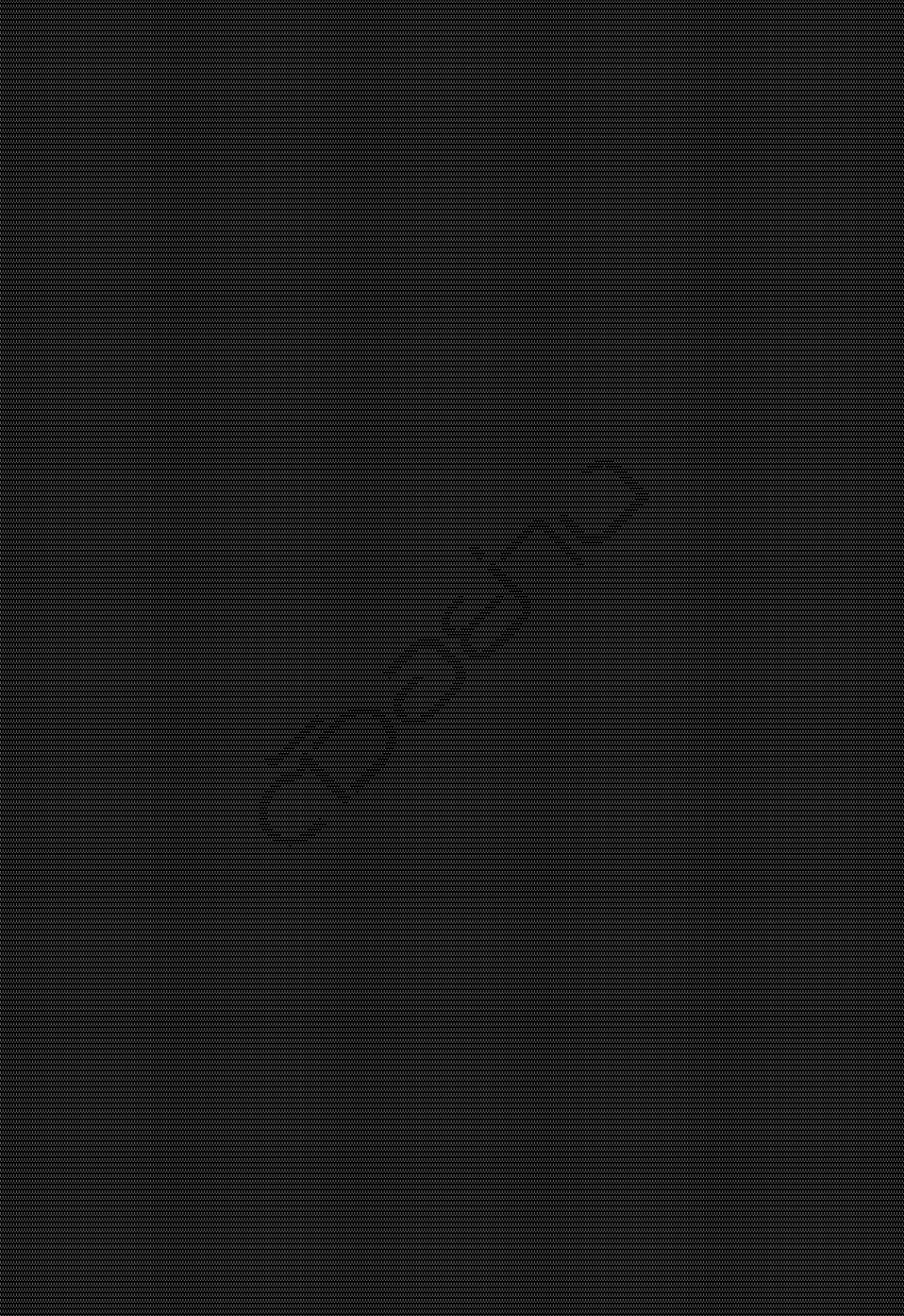
มีข้อเพิ่มเติมสำคัญสองส่วน เนื้อหาในบทหลังจากนี้ไม่ใช่การบรรยายประวัติศาสตร์หรือการประเมินการเมืองและสังคมไทยอย่างครอบคลุมสมบูรณ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 และแทบจะไม่ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางเศรษฐกิจหรือศาสนา ผู้อ่านที่สนใจสามารถค้นหาแนวทางการอ่านเพิ่มเติม ซึ่งมีคำอธิบายประกอบและบรรณานุกรมในท้ายเล่ม⁴

ประการที่สอง เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ว่าด้วยผลกระทบของประวัติศาสตร์ต่อการเมืองกระแสหลักของไทย จึงมุ่งเน้นไปยังอำนาจทางการเมืองแบบจารีตของราชวงศ์จักรีที่มีศูนย์กลางอยู่ในกรุงเทพฯ โดยอำนาจการเมืองแบบจารีตของกรุงเทพฯ มักเติบโตและขยายตัวโดยลดทอนอำนาจของผู้ปกครองและระบบการปกครองดั้งเดิมในพื้นที่รอบนอกของดินแดนที่ปัจจุบันเรียกว่าประเทศไทย วรรณกรรมเกี่ยวกับมุมมองจาก “พื้นที่ชายขอบ” (periphery) ต่อการขยายและการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองของกรุงเทพฯ ได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้นในช่วง 25 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการตีพิมพ์งานเขียนเชิงบุกเบิก *Siam Mapped: A History of the Geobody of a Nation* (กำเนิดสยามจากแผนที่ : ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ) ของธงชัย วินิจจะกุล⁵

⁴ หนังสือประวัติศาสตร์ทั่วไปที่ดีที่สุด ได้แก่ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, *Thailand: Economy and Politics*, revised edition (New York: Oxford University Press, 2002); Chris Baker and Pasuk Phongpaichit, *A History of Thailand*, fourth edition (Cambridge: Cambridge University Press, 2022); B. J. Terwiel, *Thailand's Political History: From the 13th Century to Recent Times*, revised edition (Bangkok: River Books, 2011); David K. Wyatt, *Thailand: A Short History*, second edition (Chiang Mai: Silkworm Books, 2003); Charles F. Keyes, *Thailand: Buddhist Kingdom as Modern Nation State* (Bangkok: Editions Duang Kamol, 1989).

⁵ ข้อมูลการตีพิมพ์ฉบับสมบูรณ์ Thongchai Winichakul, *Siam Mapped: A History of the Geobody of a Nation* (Honolulu: University of Hawaii Press, 1994).

СДАТЬ

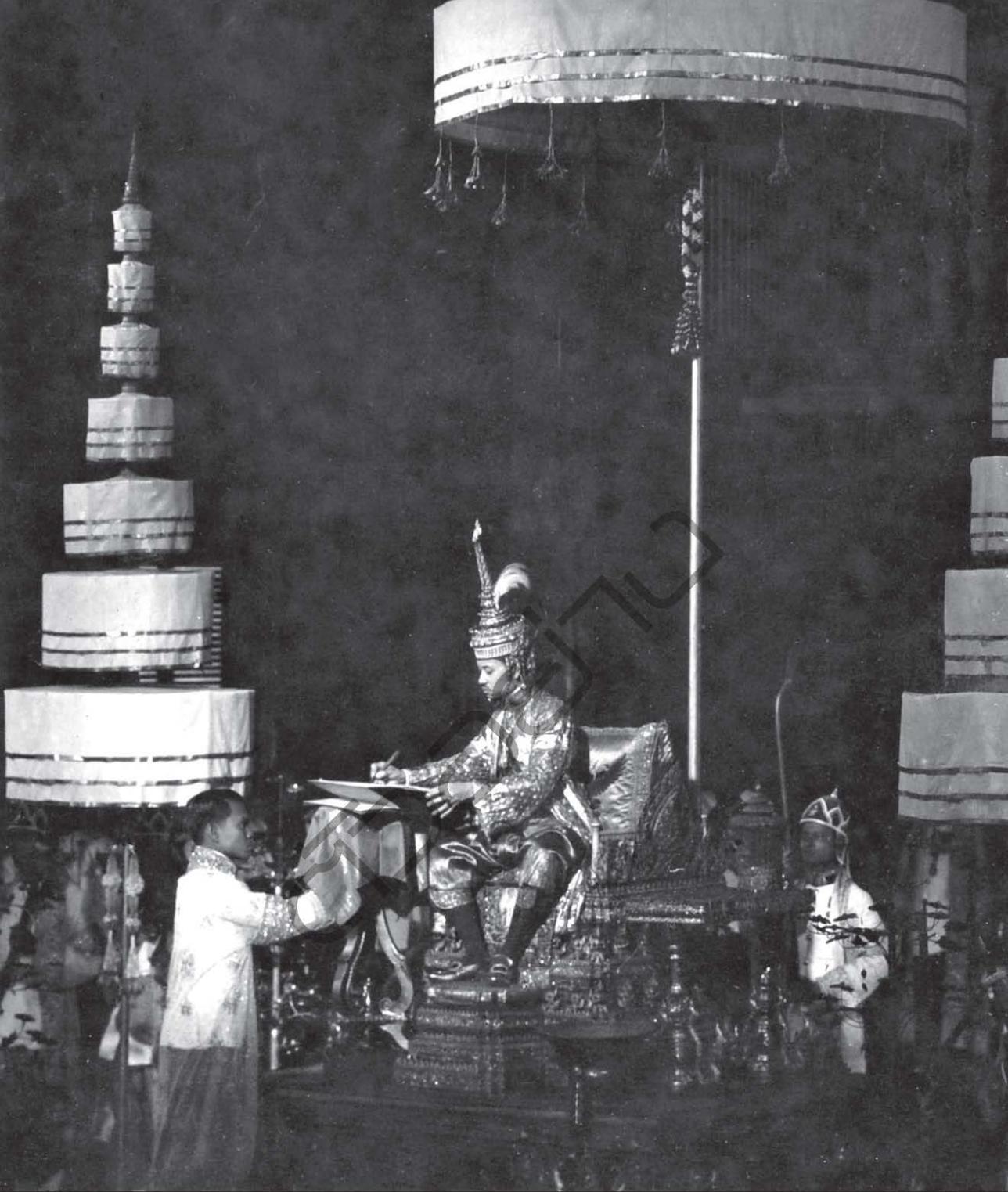

ส่วนที่

1

แต่ละฝ่ายในรัฐบาล :
บทบาททางประวัติศาสตร์

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ลงพระปรมาภิไธยบนรัฐธรรมนูญฉบับถาวร พ.ศ. 2475

บทที่ 1

จากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สู่ราชาธิปไตยหนึ่งใบห้า

“หากเราวิเคราะห์ระบบรัฐธรรมนูญของไทยในแง่ของการแบ่งแยกหรือถ่วงดุลอำนาจในทางปฏิบัติจริงแทนที่จะยึดตามตัวอักษรในเอกสาร เราจะเห็นได้ว่าอำนาจในรัฐไม่ได้แบ่งออกเป็นสามฝ่าย (บริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ) แต่จะเป็นห้าฝ่ายหากเราพิจารณาว่าทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์และกองทัพมีอำนาจของตนเอง”¹

นักวิชาการสองท่านที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบรัฐธรรมนูญของไทยได้สังเกตว่า ในทางปฏิบัติ รัฐไทยมีอำนาจห้าฝ่าย ไม่ใช่แค่สามฝ่ายตามแบบประชาธิปไตยตะวันตก อันได้แก่ นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ² ในประเทศไทย สถาบันพระมหากษัตริย์และกองทัพใช้อำนาจในแบบของ

¹ Andrew Harding and Peter Leyland, *The Constitutional System of Thailand: A Contextual Analysis* (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2011), 30.

² *Ibid.*

ตนเอง โดยมักไม่อ้างอิงหรือเกี่ยวข้องกับนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ตามแบบค่อนเคย

ในระบบตะวันตกและระบบที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก พระมหากษัตริย์เป็นเพียงสัญลักษณ์ (ในฐานะพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญที่ไม่มีอำนาจทางการเมือง) หรือถูกแทนด้วยประธานาธิบดี ซึ่งในบางประเทศอาจเป็นเพียงสัญลักษณ์ (เช่น ไอร์แลนด์) หรือเป็นผู้นำฝ่ายบริหาร (เช่น สหรัฐอเมริกา) และในระบบตะวันตก กองทัพจะอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลพลเรือน แทบจะไม่เข้ามาบีบบังคับทางการเมืองภายในประเทศ ดังนั้น เนื่องจากพระมหากษัตริย์และกองทัพไม่ได้เป็นผู้เล่นหลักในทางการเมืองของโลกตะวันตก คนตะวันตกจึงไม่ถือว่าพระมหากษัตริย์และกองทัพเป็นสาขาของฝ่ายรัฐบาล

คนที่เติบโตขึ้นมาในประชาธิปไตยแบบตะวันตกมักจะมี ความเข้าใจในบทบาทที่แยกต่างหากของทั้งสามฝ่ายในรัฐบาล เราเข้าใจว่ารัฐสภา รัฐบาล และศาล แม้ดำเนินการแยกจากกัน แต่ก็ร่วมกันสร้างโครงสร้างสถาบันสำหรับการเมืองของเรา อีกทั้งเรายังเข้าใจว่าความขัดแย้งทางการเมืองจะถูกไกล่เกลี่ยและตัดสินในรัฐสภา และหากจำเป็น ความขัดแย้งสามารถถูกพิจารณาและตัดสินได้ในศาลหรือโดยการตัดสินใจของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

ส่วนที่หนึ่งของหนังสือเล่มนี้จะเป็นการร่างภาพการพัฒนาของห้าฝ่ายในรัฐบาลไทยตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 นอกจากการให้ภาพรวมสำคัญของประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่แล้ว แนวทางเชิงสถาบันนี้ยังได้รับแรงบันดาลใจจากมุมมองที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่า การมีสถาบันอันแข็งแกร่ง โดยเฉพาะฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนและอำนาจอธิปไตย รวมถึงฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระ จะช่วยส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการปกครองประชาธิปไตย ปกป้องสิทธิ

มนุษยชน และรักษาผลประโยชน์ของชาติได้มากขึ้น รวมทั้งลดระดับการทุจริตลง

การวิเคราะห์การเมืองไทยเชิงสถาบันมีข้อจำกัดอย่างไม่อาจเลี่ยง การวิเคราะห์เชิงนี้มักมองข้ามหรือไม่ครอบคลุมแรงจูงใจอันหลากหลาย ซึ่งก่อให้เกิดการกระทำทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ ชนชั้น กลุ่มอิทธิพล อุดมการณ์ ความทะเยอทะยานส่วนตัว นโยบายต่างประเทศ ฯลฯ อีกทั้งยังมุ่งเน้นเพียงบทบาททางการเมืองของสถาบันแต่ละแห่ง โดยละเลยบทบาทสำคัญที่ไม่เกี่ยวกับการเมืองซึ่งมีความสำคัญเช่นกัน และสำคัญที่สุดคือ วิธีการนี้อาจทำให้เราสรุปได้ว่าคนไทยมองการเมืองในแง่สถาบัน แต่ในความเป็นจริงพวกเขาไม่ได้มองเช่นนั้น คนไทยมักจะมองว่าห้าฝ่ายในรัฐบาลของพวกเขาเป็นโครงสร้างหลักทางการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่ง วิธีการวิเคราะห์เชิงสถาบันไม่ช่วยให้เราเข้าใจการเมืองไทยในแบบที่คนไทยส่วนใหญ่มอง และไม่ช่วยให้เราทำความเข้าใจประเทศไทยในแบบของตนเอง (ซึ่งเราจะพยายามทำเช่นนั้นในบทถัดไป) ถึงกระนั้น การวิเคราะห์บทบาททางการเมืองของห้าฝ่ายในรัฐบาลไทยยังช่วยให้ชาวตะวันตกและผู้สังเกตการณ์ที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเข้าใจลักษณะสำคัญของการเมืองไทย รวมถึงความแตกต่างของระบบการเมืองไทยกับเรา (ตะวันตก) รวมทั้งเหตุผลว่าทำไมสถาบันพระมหากษัตริย์และกองทัพจึงยังคงมีบทบาทในการตัดสินใจทางการเมืองในประเทศไทย

ฝ่ายพระมหากษัตริย์ก่อน พ.ศ. 2475

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี) ทรงให้คำจำกัดความที่ชัดเจนเกี่ยวกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของสยามไว้ดังนี้

"พระมหากษัตริย์ทรงปกครองโดยสิทธิอันสมบูรณ์ตามพระราชประสงค์ ไม่มีสิ่งใดที่ยิ่งใหญ่ไปกว่านี้ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจอย่างเต็มที่ในฐานะ 1. ผู้ปกครองแผ่นดินและเป็นที่พึ่งของประชาชน 2. แหล่งที่มาของความยุติธรรม 3. แหล่งที่มาของยศและฐานะ 4. ผู้บัญชาการกองทัพ ผู้ทรงช่วยบรรเทาความทุกข์ยากของประชาชนผ่านการทำสงครามหรือสานสัมพันธ์กับต่างประเทศ พระมหากษัตริย์ทรงกระทำผิดมิได้ ไม่มีอำนาจใดที่สามารถตัดสินหรือลงโทษพระองค์ได้"³

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงพรรณนาระบบการปกครองที่พระองค์ทรงวางรากฐานไว้สำหรับสยามตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษ 1880 (2420) ไว้อย่างครบถ้วน พระองค์ยังทรงอธิบายถึงมุมมองเชิงอุดมคติของอำนาจการเมืองในสยามว่า ในทางทฤษฎีแล้ว พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะศักดิ์สิทธิ์และทรงอำนาจอย่างสมบูรณ์บนหลักการจักรวาลวิทยา (cosmology) ที่เทิดทูนพระมหากษัตริย์ อย่างไรก็ดี จะเกิดความผิดพลาดหากเราสันนิษฐานว่า ก่อนยุคของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ สยามปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในความเป็นจริง พระมหากษัตริย์ที่ควรมีอำนาจเบ็ดเสร็จก่อนยุคของพระองค์ และแม้แต่พระองค์เองในช่วงครึ่งแรกของรัชกาล

"ก็ถูกจำกัดไว้อย่างชัดเจนด้วยขีดความสามารถที่จำกัดของการปกครองส่วนกลางและความยากลำบากในการสื่อสาร อีกทั้งยังถูกกำหนดด้วยความแตกแยกของกลุ่มขุนนางในราชสำนัก รวมถึงมุมมองที่ว่าบทบาทของพระ-

³ อ้างถึงใน Baker and Pasuk, *A History of Thailand*, p. 79.

มหากษัตริย์ไม่ใช่การริเริ่มสิ่งใหม่ แต่คือการรักษาระเบียบทางสังคมและการเมืองที่ได้รับการสืบทอดมาจากพระมหากษัตริย์พระองค์ก่อน ด้วยเหตุนี้ อำนาจที่แท้จริงของพระมหากษัตริย์จึงมีแนวโน้มลดลงเมื่อระยะทางห่างจากเมืองหลวงเพิ่มขึ้น และแม้แต่ในราชสำนักเอง อำนาจก็ยังถูกจำกัดจากการกำหนดนโยบายใหม่ ที่มักต้องอ้างอิงกับประเพณีดั้งเดิมเป็นหลัก”⁴

เป็นเรื่องย้อนแย้งที่ตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงสร้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้น โดยไม่ได้ตั้งใจวางรากฐานสำหรับการเกิดรูปแบบการปกครองแบบห้าฝ่ายจากการปฏิรูประบบการปกครองของสยาม การปฏิรูปที่ก้าวหน้านี้ได้รับแรงบันดาลใจจาก 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ประการแรก ความเปราะบางทางการเมืองภายในประเทศจากการแข่งขันกับเจ้าฟ้าและขุนนางชั้นสูง ประการที่สอง ภัยคุกคามทางการทหารและเทคโนโลยีจากอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งได้แผ่ขยายอำนาจปกครองไปยังประเทศเพื่อนบ้านของพระองค์ทุกแห่ง และประการที่สาม ความท้าทายทางอารยธรรมจากโลกตะวันตก ซึ่งกำลังสร้างมาตรฐานและเป้าหมายใหม่สำหรับโลกส่วนที่เหลือ

ฝ่ายบริหารก่อน พ.ศ. 2475

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงสืบทอดอำนาจทางการเงินและดินแดนที่พระมหากษัตริย์สองพระองค์ก่อนหน้านั้นได้ทรงรวบรวมไว้

⁴ Benjamin A. Batson, *The End of the Absolute Monarchy in Siam* (Singapore: Oxford University Press, 1984), p. 9.

และทรงก้าวไปไกลกว่านั้น พระองค์ทรงแทนที่ระบบการบริหารแบบจารีต (หรือฝ่ายบริหารของรัฐบาล) ซึ่งเคยถูกแบ่งแยกอำนาจระหว่างพระมหากษัตริย์และชนชั้นขุนนาง ด้วยคณะรัฐมนตรีที่ประกอบด้วยเสนาบดีที่ได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลางและขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ โดยได้แรงบันดาลใจจากระบบการบริหารที่อังกฤษและเนเธอร์แลนด์ใช้ปกครองอาณานิคม เมื่อเวลาผ่านไป พระองค์ทรงแทนที่ขุนนางด้วยพระญาติสนิท โดยทรงแต่งตั้งพระปิตุลาและพระอนุชาให้ดำรงตำแหน่งระดับสูงในคณะรัฐมนตรีและฝ่ายบริหาร จนถึง พ.ศ. 2475 เหล่าเสนาบดีในคณะรัฐมนตรีที่เป็นพระญาติใกล้ชิดเหล่านี้มีบทบาทเป็นที่ปรึกษามากกว่าจะเป็นผู้บริหาร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ และผู้สืบทอดสมบัติของพระองค์ ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) มิได้มอบอำนาจในการตัดสินใจที่สำคัญให้แก่เสนาบดีเหล่านั้น การตัดสินใจที่สำคัญทุกประการยังคงเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยสมบูรณ์ และเจ้าหน้าที่ทุกคน ไม่ว่าจะ เป็นพลเรือนหรือทหารที่ทำงานภายใต้เสนาบดีเหล่านี้ ล้วนถือเป็น “ผู้รับใช้กษัตริย์” (ข้าราชการ)⁵

ภายใต้คำขวัญของอังกฤษ “พระเจ้า พระมหากษัตริย์ และประเทศ” (God, King and Country) ในแบบฉบับของสยาม พระมหากษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของสยามทรงรวบรวมอำนาจทางการเมืองภายในได้มากกว่าที่กษัตริย์และราชินีอังกฤษเคยมีตลอดเวลาหลายศตวรรษ เมื่อใดที่คู่แข่ง กบฏ โจร ผู้อพยพ หรือแรงงานตั้งคำถามต่ออำนาจของกรุงเทพฯ พระมหากษัตริย์แห่งสยามสามารถใช้กองทัพและตำรวจเข้าจัดการ โดยไม่ต้องกังวลว่าฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ หรือ

⁵ “ข้าราชการ” ยังคงเป็นคำในภาษาไทยที่ใช้เรียกเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือข้าราชการพลเรือน

ความคิดเห็นของสาธารณชนจะตั้งคำถามต่อแรงจูงใจหรือการตัดสินใจหรือการตัดสินใจ
พระทัยของพระองค์

การควบคุมดินแดนและการเงินของกรุงเทพฯ ที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับความซับซ้อนที่เพิ่มขึ้นของระบบราชการ ทำให้มีจำนวนข้าราชการได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล จาก 12,000 คน ใน พ.ศ. 2433 เป็น 80,000 คน ใน พ.ศ. 2462 การเติบโตนี้สามารถดำเนินไปได้โดยการรับสมัครประชาชนทั่วไปจำนวนมากขึ้นเข้าสู่ระบบราชการที่มีอิทธิพลเพิ่มขึ้น แต่ก็เต็มไปด้วยความคับข้องใจมากขึ้นเรื่อยๆ ความพยายามของข้าราชการสามัญชน (โดยเฉพาะผู้ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ) ในการสถาปนาแนวทางที่ยึดหลักความสามารถเป็นฐานสำหรับการแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง และเงินเดือนกลับถูกปฏิเสธ การเลื่อนตำแหน่งและเงินเดือน การเกิดมาในตระกูลผู้ดี สายสัมพันธ์และความจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญสุด⁶ ข้าราชการสามัญชนต้องการเงินខေးที่ดีกว่าสำหรับตนเองและอนาคตที่ดีกว่าสำหรับสยาม จนกระทั่ง พ.ศ. 2475 พวกเขาพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง

ฝ่ายตุลาการก่อน พ.ศ. 2475

การปฏิรูประบบตุลาการเป็นส่วนหนึ่งโดยธรรมชาติของการปรับปรุงระบบบริหารของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พระองค์และที่ปรึกษาคนสนิทที่สุด (และเป็นพระอนุชา) คือ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมองว่าฝ่ายตุลาการเป็นเครื่องมือของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีอยู่เพื่อสนองผลประโยชน์ของรัฐ พระองค์ทรงไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติ-

⁶ Baker and Pasuk, *A History of Thailand*, pp. 122-123; Pasuk and Baker, *Thailand: Economy and Politics*, pp. 251-254.

ธรรมในขณะนั้น ซึ่งต้องการให้ “ฝ่ายตุลาการเป็นองค์กระอิสรระที่แยกออกจากฝ่ายบริหาร”⁷ ในเรื่องนี้พระมหากษัตริย์ทรงดำเนินการตามแนวปฏิบัติในอาณานิคม ซึ่งผนวกฝ่ายตุลาการเข้ากับระบบราชการเพื่อให้อำนาจฝ่ายบริหารสามารถควบคุมได้มากขึ้น และปฏิเสธความเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ของฝ่ายตุลาการ พระองค์ยังทรงสนับสนุนระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) แบบรวมศูนย์ แทนที่จะเป็นระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ที่กระจายอำนาจมากกว่า “พระมหากษัตริย์ทรงควบคุมระบบที่รวมศูนย์ใหม่นี้ได้ในทุกระดับผ่านทางกรมการพิเศษของพระองค์ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ ครู และผู้พิพากษา รวมถึงผ่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งมีอำนาจแต่งตั้งผู้พิพากษาในทุกศาล”⁸

ผลกระทบของการปฏิรูประบบตุลาการส่งผลกว้างในหลายมิติ ประการแรก ระบบตุลาการใหม่ช่วยเพิ่มพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์อย่างมาก พระองค์ทรงควบคุมราษฎรและดินแดนของพระองค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประการสอง ระบบใหม่นี้นำไปสู่การยุติสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (extraterritoriality) และการยืนยันอธิปไตยของสยามในที่สุด⁹ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2398 (เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ผู้ซึ่งเป็นพระราชบิดาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงลงพระปรมาภิไธยในสนธิสัญญาเบาว์ริงกับสหราชอาณาจักร) สยามได้ลงนาม

⁷ Kullada Kesboonchoo Mead, *The Rise and Decline of Thai Absolutism* (London: Routledge/Curzon, 2004), p. 112.

⁸ David M. Engel, *Law and Kingship in Thailand during the Reign of King Chulalongkorn* (Ann Arbor: Center for South and Southeast Asian Studies, University of Michigan, 1975), p. 78.

⁹ เราจะกล่าวถึงรายละเอียดในเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในบทหลังจากนี้

ใน “สนธิสัญญาไม่เสมอภาค” กับชาติมหาอำนาจ 15 ประเทศ¹⁰ ชาติเหล่านี้ยืนยันให้พลเมืองของตน (รวมถึงคนเอเชียในบังคับจากประเทศอาณานิคมในเอเชีย) ต้องได้รับการพิจารณาคดีภายใต้กฎหมายของประเทศตน ไม่ใช่กฎหมายของสยาม (ซึ่งถูกมองว่า “ไร้อารยธรรม”) จนกว่าสยามจะปฏิรูปกฎหมายและศาลของตนเอง ยิ่งไปกว่านั้น สนธิสัญญาเหล่านี้ยังบังคับให้สยามต้องยอมรับอัตราภาษีและค่าธรรมเนียมการค้าต่างประเทศในระดับต่ำอีกด้วย

ประการสาม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ และผู้สืบทอดทรงตระหนักว่า สยามจะมีส่วนร่วมในพาณิชย์กรรมระหว่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น หากมีระบบกฎหมายที่ยอมรับสิทธิในทรัพย์สินและบังคับใช้สัญญาได้

ประการสี่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงเชื่อว่าพสกนิกรของพระองค์ไม่ได้รับการบริการที่ดีจากระบบเดิม ซึ่งประกอบด้วยศาลเกือบ 30 แห่งที่ไม่มีการประสานงานและการกำกับดูแลที่เหมาะสม พระองค์ตรัสว่า พระองค์ทรง “แบกรับภาระกับรายละเอียดในงานตุลาการในแต่ละวันมากเกินไป จนไม่สามารถปฏิบัติพระราชภารกิจอื่นในฐานะกษัตริย์ได้” พระองค์ทรงเปรียบเทียบระบบตุลาการกับ “เรือพาณิชย์ที่บรรทุกสินค้าเต็มลำ แต่กลับผุพังทรุดโทรมจนถึงปัจจุบัน รูรั่วแต่ละจุดถูกอุดแก้ไขไปตามที่ปรากฏให้เห็น แต่ความเสื่อมโทรมยังคงดำเนินต่อไป และสินค้าที่บรรทุกก็ได้รับความเสียหายเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ พระองค์ทรงสรุปว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องสร้างเรือลำใหม่ด้วยไม้กระดานที่แข็งแรงกว่าเดิม”¹¹

¹⁰ ประเทศมหาอำนาจทั้ง 15 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย-ฮังการี เบลเยียม เดนมาร์ก ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ โปรตุเกส รัสเซีย สเปน สวีเดน สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา

¹¹ Engel, *Law and Kingship*, p. 66.

ฝ่ายทหารก่อน พ.ศ. 2475

ก่อนการปฏิรูปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ กองทัพในสยามจะถูกจัดตั้งขึ้นตามความจำเป็น และยุบลงเมื่อหมดความต้องการ เหตุผลหลักที่พระองค์ทรงจัดตั้งกองทัพประจำการในช่วงทศวรรษ 1880 (2420) คือเพื่อปกป้องพระองค์จากคู่แข่งในหมู่เจ้าฟ้าและขุนนางที่สามารถรวบรวมกองกำลังต่อต้านพระองค์ได้ ใน พ.ศ. 2418 พระองค์เกือบจะทรงสูญเสียบัลลังก์ให้กับคู่แข่งที่มีกองกำลังติดอาวุธพร้อม ในอีกด้านหนึ่ง พระองค์ยังทรงเห็นว่ากองทัพประจำการสามารถใช้ปราบปรามขุนนางระดับภูมิภาค ซึ่งมีอำนาจถึงปกครองตนเองในดินแดนที่ยังไม่ถูกชาติตะวันตกครอบครอง ยิ่งพระองค์ทรงแสดงพระปรีชาสามารถในการควบคุมทางการเมืองและการปกครองในดินแดนเหล่านี้ได้มากเท่าไร ความเสี่ยงที่ชาติตะวันตกจะเข้ามาแย่งชิงดินแดนก็ยิ่งลดลง กองทัพประจำการยังมีบทบาทในการปราบปรามกบฏและช่วยรัฐบาลจัดการกับ “โจร” ในชนบท ซึ่งปฏิบัติการอยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะซ้อนทับระหว่างการปกป้องหมู่บ้านและการกรรโชกทรัพย์อย่างผิดกฎหมาย

กองทัพประจำการสมัยใหม่ของสยามยังมีวัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงพระวิตกกับชัยชนะทางการทหารของอังกฤษและฝรั่งเศสในประเทศเพื่อนบ้าน แต่เมื่อทรงจัดตั้งกองทัพใหม่ พระองค์ทรงทราบว่าไม่สามารถคาดหวังให้กองทัพสยามเทียบชั้นคู่ต่อสู้ชาติตะวันตกเหล่านี้ได้ อย่างไรก็ตาม การมีกองทัพประจำการของสยามอาจทำให้ชาติมหาอำนาจตะวันตกต้องขังใจมากขึ้น ก่อนที่จะล่วงล้ำดินแดนของสยามด้วยต้นทุนของการรุกรานซึ่งเพิ่มสูงขึ้นด้วยเหตุนี้ใน พ.ศ. 2436 หลังจากที่พระองค์ทรงทำหายฝรั่งเศสทางทหารอย่างไร้เดียงสา พระองค์ทรงพระโทมัสเมื่อเห็นเรือรบฝรั่งเศสทอดสมออย่างคุกคามอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยา เบื้องหน้าพระบรมมหาราช-

วังในกรุงเทพฯ ความทุกข์พระทัยยิ่งทวีคูณเมื่อฝรั่งเศสบังคับให้สยามยกดินแดนและจ่ายค่าชดเชย ซึ่งส่งผลให้สยามสูญเสียทั้งชีวิต ศักดิ์ศรี และความเป็นอิสระในบางส่วน ด้วยความเกรงกลัวว่าฝรั่งเศสจะผนวกประเทศทั้งหมด พระองค์ทรงยอมจำนนและทรงเพิ่มงบประมาณกลาโหมในทันที พร้อมทั้งนำระบบเกณฑ์ทหารเข้ามาใช้ทำให้ขนาดของกองทัพขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 24 สยามมีกำลังพลประจำการราว 2,000 นาย ใน พ.ศ. 2453 กองทัพบกมีกำลังพลประจำการ 20,000 นาย และกองกำลังสำรอง 30,000-40,000 นาย ส่วนกองทัพเรือมีกำลังพล 5,000 นาย และกำลังสำรอง 20,000 นาย¹²

เพื่อพัฒนากองกำลังทหารให้มีความเป็นมืออาชีพมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงส่งเจ้าฟ้าและสามัญชนที่มีความสามารถไปศึกษาที่โรงเรียนนายร้อยทหารในยุโรป พระมหากษัตริย์องค์ถัดมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2453-2468) ทรงสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยทหารบกแซนด์เฮิสต์ (Royal Military Academy Sandhurst) และกษัตริย์พระองค์ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2468-2478) ทรงสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยทหารวูลวิช (Royal Military Academy, Woolwich) ซึ่งเป็นโรงเรียนนายร้อยชั้นนำในอังกฤษเช่นกัน นายกรัฐมนตรีระหว่าง พ.ศ. 2476-2481 พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยในเยอรมนีและเดนมาร์ก ส่วนผู้สืบตำแหน่งต่อจากท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม¹³ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีรวม 15 ปี

¹² Pasuk and Baker, *Thailand: Economy and Politics*, pp. 229-230.

¹³ ชื่อโดยกำเนิดคือ แปลก ชิตตะสังคะ แต่โดยทั่วไปในภาษาอังกฤษมักเรียกเขาว่า Phibun หรือ Phibun Songkhram ซึ่งเป็นรูปแบบย่อของตำแหน่งทางราชการของเขา คือ "หลวงพิบูลสงคราม"

ช่วง 19 ปีต่อมา สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยทหารพงแตงโบล (Fontainebleau) ในฝรั่งเศส

ข้าราชการสามัญชนจำนวนมากที่กลับมาจากการศึกษาด้านการทหารในต่างประเทศได้รับความเข้าใจอย่างลึกซึ้งขึ้นเกี่ยวกับระบบคุณธรรม ประชาธิปไตย และชาตินิยม ทว่า จนถึง พ.ศ. 2475 พวกเขาพบว่าเส้นทางอาชีพของตนถูกปิดกั้น เนื่องจากตำแหน่งระดับสูงถูกสงวนไว้สำหรับเจ้าฟ้าและขุนนาง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงทำให้สถานการณ์ของพวกเขาแย่ลงด้วยการจัดตั้งกองเสือป่า ซึ่งเป็นองค์กรกึ่งทหารที่เริ่มมีขนาดและศักดิ์ศรีเทียบเท่ากับกองทัพ มากไปกว่านั้น ในขณะที่ทรงดำรงตำแหน่งมกุฎราชกุมาร พระองค์ทรงทำให้กองทัพไม่พอใจด้วยการลงพระอาญาเขียนต่อสาธารณชนแก่ทหารชั้นผู้น้อยสองนายที่มีปัญหาเกี่ยวกับมหาดเล็กของพระองค์ ความไม่พอใจในหมู่ทหารต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เริ่มปรากฏให้เห็นผ่านการตรวจพบแผนการก่อรัฐประหารใน พ.ศ. 2455 และ 2460 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ซึ่งทรงสืบราชสมบัติต่อจากพระมงกุฎเกล้าฯ ใน พ.ศ. 2468 มิได้ทรงสนพระทัยในองค์กรกึ่งทหารอย่างกองเสือป่า แต่ทรงตอบสนองต่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในช่วงต้นทศวรรษ 1930 (2470) ด้วยการลดงบประมาณกลาโหม ปลดพนักงาน และเพิ่มภาษี ซึ่งรวมถึงภาษีเงินได้ของทหารและข้าราชการ (ขณะที่แทบไม่กระทบต่อความมั่งคั่งที่เห็นได้ชัดของพระบรมวงศานุวงศ์หรือพ่อค้าชาวจีน) จนถึง พ.ศ. 2475 กองทัพได้สะสมความคับข้องใจต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้เป็นจำนวนมาก

ฝ่ายนิติบัญญัติก่อน พ.ศ. 2475

ในบรรดาฝ่ายต่างๆ ของรัฐบาลไทย ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นฝ่ายที่ต้องดิ้นรนอย่างหนักเพื่อสร้างตัวตนขึ้นมา พระมหากษัตริย์ 3 พระองค์ที่

ทรงปกครองสยามก่อน พ.ศ. 2475 ต่างปฏิเสธข้อเสนอในการนำระบบ
รัฐสภาเข้ามาใช้ เมื่อช่วงทศวรรษ 1880 (2420) พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าฯ ทรงโต้แย้งว่า ความพยายามในการปฏิรูปประเทศเพื่อ
ป้องกันอิทธิพลจากชาติตะวันตกจะถูกขัดขวางและบิดเบือนหากมีการ
จัดตั้งรัฐสภา¹⁴ พระองค์ตรัสว่า “เป็นไปได้ไม่ได้ที่พระมหากษัตริย์จะปก-
ครองประเทศตามระบบของยุโรป เพราะยากที่จะหาคนมีความสามารถ
มาทำหน้าที่ในรัฐสภา อีกทั้งประชาชนก็คงไม่พึงพอใจต่อสถาบันแบบ
ตะวันตก เพราะพวกเขาศรัทธาในพระมหากษัตริย์มากกว่าสมาชิกสภา
ใดๆ เนื่องจากพวกเขาเชื่อว่าพระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติอย่างยุติธรรม
และทรงรักประชาชนมากกว่าใคร”¹⁵ เกือบ 20 ปีให้หลัง พระองค์ทรง
ปฏิเสธแนวคิดทางการเมืองแบบตะวันตกอีกครั้ง โดยเปรียบเทียบว่า
“เราไม่สามารถปลูกข้าวในสยามโดยใช้ตำราเกษตรของยุโรปที่เขียน
เกี่ยวกับการปลูกข้าวสาลี”¹⁶ ถึงกระนั้นก็ตาม ไม่นานก่อนเสด็จสวรรคต
ใน พ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงแสดงจุดยืนที่
อ่อนปรนลง พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสต่อเสนาบดีว่า “ข้าพเจ้าฝาก
ของขวัญแก่ประชาชนไว้กับลูกชายของข้าพเจ้า พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเมื่อเขาขึ้นครองราชย์ ขอให้เขามอบรัฐสภา
และรัฐธรรมนูญแก่ประชาชน”¹⁷

อย่างไรก็ดี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเห็นด้วยกับมุมมอง
มองของพระราชบิดามากกว่า โดยทรงเรียกผู้ที่สนับสนุนแนวคิดตะวันตก

¹⁴ Eiji Murashima, "The Origins of Modern Official State Ideology in Thailand," *Journal of Southeast Asian Studies* 19, 1 (March 1988): 85.

¹⁵ อ้างถึงใน *Ibid.*, 86.

¹⁶ อ้างถึงใน *Ibid.*, 88.

¹⁷ อ้างถึงใน Scot Barmé, *Luang Wichit Wathakan and the Creation of a Thai Identity* (Singapore: ISEAS, 1993), p. 21.

ว่า “ผู้ศรัทธาในลัทธิเลียนแบบ” และทรงชี้แนะว่าพวกเขาควร “เลียนแบบบรรพบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ของเรา ที่สามารถรวมและรักษาชาติของเราไว้ได้ตลอด 200 ปีที่ผ่านมา”¹⁸ พระองค์ทรงเชื่อว่าคนไทย “ยังไม่ได้รับการศึกษามากพอที่จะรู้วิธีเลือกผู้แทนเข้าสู่สภานิติบัญญัติ”¹⁹ อีกทั้งยังทรงเขียนบทความที่พรรณาสภาพของสยามในจินตนาการว่าเป็น “องค์กรที่ไร้ประโยชน์โดยสิ้นเชิง เต็มไปด้วยความไร้สาระและความยุ่งเหยิง สมาชิกใช้เวลาหลายชั่วโมงในข้อถกเถียงที่น่าเบื่อและสุนทรพจน์ที่ไร้ความหมาย ฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาขัดแย้งกันอย่างไม่หยุดและน่าหวัร้อ อีกทั้งสมาชิกสภาหลายคนยังเป็นคนจีนที่พูดภาษาไทยได้ไม่คล่อง”²⁰

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2468 พระองค์ทรงตระหนักว่าพระมหากษัตริย์องค์ก่อนทรงทำลายภาพลักษณ์และการสนับสนุนจากสาธารณชนต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังนั้น พระองค์จึงทรงริบจัดตั้ง “อภิรัฐมนตรีสภา” (Supreme Council of State) เพราะพระองค์ทรงต้องการ “ทำบางสิ่งทันที เพื่อให้ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน”²¹ แต่ถึงกระนั้น สมาชิกสภากลับมีแต่พระบรมวงศานุวงศ์ระดับสูง พระองค์จึงทรงล้มเหลวในการสร้างความประทับใจแก่ “ประชาชน” ความกังวลของพระองค์เกี่ยวกับประชาธิปไตยได้รับการยืนยันใน พ.ศ. 2469 เมื่อพระองค์ทรงปรึกษาที่ปรึกษาต่างชาติชาวอเมริกันชื่อ ฟรานซิส บี. แซร์ (Francis B. Sayre) ว่าสยามพร้อมสำหรับ

¹⁸ อ้างถึงใน *Ibid.*, 95.

¹⁹ Chula Chakrabongse, *Lords of Life* (London: Alvin Redman, 1960), p. 290.

²⁰ Murashima, “The Origins of Modern Official State Ideology in Thailand,” *Journal of Southeast Asian Studies*, p. 91.

²¹ Benjamin Batson, ed., *Siam's Political Future: Documents from the End of the Absolute Monarchy* (New York: Cornell University Southeast Asia Program, 1974), p. 17.

การปกครองแบบผู้แทนแล้วหรือไม่ โดยตรัสเสริมว่า “ความเห็นส่วนตัวของข้าคือไม่อย่างยิ่ง” บี. แซร์ ซึ่งเป็นบุตรเขยของประธานาธิบดีวูดโรว วิลสัน (Woodrow Wilson) แห่งสหรัฐอเมริกาได้ตอบว่า “รัฐสภาที่ทำงานได้จะต้องพึงพาประชากรที่มีความรู้ ... จนกว่าประชาชนโดยทั่วไปในสยามจะได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นจากปัจจุบัน การพยายามจัดตั้งองค์กรัฐสภาที่ประชาชนควบคุมดูแลได้อาจเป็นสิ่งที่อันตรายอย่างยิ่ง”²² สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากในขณะนั้น ก็ให้คำแนะนำแบบเดียวกัน โดยกล่าวว่าควรเลื่อนการปกครองแบบรัฐสภาออกไปจนกว่า “ประชาชนจะได้รับการศึกษามากพอที่จะเข้าใจความรับผิดชอบของตนในกระบวนการเลือกตั้ง”²³ หนึ่งปีต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสะท้อนข้อกังวลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เกี่ยวกับผู้อพยพชาวจีน โดยทรงเขียนว่า “รัฐสภาจะถูกครอบงำโดยพรรคจีน”²⁴ แม้ว่าพระองค์จะไม่กระตือรือร้นต่อการปกครองแบบรัฐสภา แต่พระองค์ทรงสนพระทัยในแนวคิดการปกครองตนเองในระดับเทศบาลมากกว่า ท้ายที่สุด พระองค์ทรงสูญเสียอำนาจก่อนที่จะดำเนินการใดๆ ในเรื่องนี้²⁵

²² Batson, *Siam's Political Future*, pp. 15, 27.

²³ *Ibid.*, p. 41.

²⁴ *Ibid.*, p. 48.

²⁵ Terwiel, *Thailand's Political History*, p. 254.

กำลังทหารขณะเข้าเคสียร์พื้นที่
ในวันที่ 20 พฤษภาคม 2535 เหตุการณ์พฤษภา 35

“ชาวต่างชาติไม่มีทางเข้าใจการเมืองไทยหรอก”

ประโยคบอกเล่าของคนไทยต่อคนต่างชาติ เป็นเสมือนหนึ่งคำถามถึงคนไทยว่า
จริงหรือที่ชาวต่างชาติไม่เข้าใจการเมืองไทย หรือที่จริงเป็นคนไทยที่ไม่เข้าใจตัวเอง

James Wise อดีตเอกอัครราชทูตออสเตรเลียประจำประเทศไทย
และเจ้าของผลงานประวัติศาสตร์ การเมือง และหลักนิติธรรมแบบไทยๆ
(ฉบับแปลของ *Thailand: History, Politics and the Rule of Law*)

จะพานักอ่านแกะรอย “ตัวเอง” และ “เมืองไทย” ในปัจจุบัน

ผ่านประวัติศาสตร์การเมืองตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน

มองอัตลักษณ์และชาตินิยมที่หลอมความหลากหลายเป็นหนึ่งเดียว

ชี้ให้ดูลำดับชั้นที่มองไม่เห็น และชำแหละรากกฎหมายไทยว่ามีอะไรไม่เหมือนสากล

นับเป็นการเปิดมุมมองนักอ่านด้วยสายตาของคนนอกที่มองเมืองไทยจากข้างใน

ซึ่งเห็นความ “ไทยๆ” ที่คนในมองไม่เห็น

ISBN 978-974-02-1970-5

9 789740 219705

วิชาการ (การเมือง)

450.-